

Épületdiagnosztika és anyagvizsgálat a műemlékvédelemben

Pintér Farkas

Bundesdenkmalamt, Wien

BME Építéskivitelezési és Szervezési Tsz.

2019.11.19.

A műemlékvédelemi kutatás és helyreállítás komplexitása

KÖRNYEZET:

T, csapadék, rH, sugárzás, károsító anyagok, fekvés

ÉPÍTŐANYAG: (történeti-modern)

TÖRTÉNET: (átépítések, restaurálások)

HASZNÁLAT: (privát, egyházi, turisztikai, nyilvános)

IGÉNYEK-SZÁNDÉKOK: (tulajdonos, kivitelező)

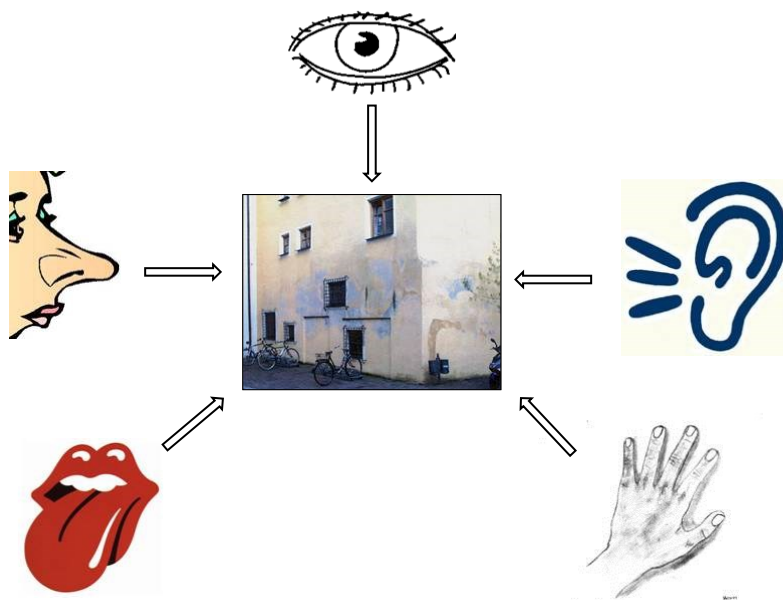
ANYAGI LEHETŐSÉGEK

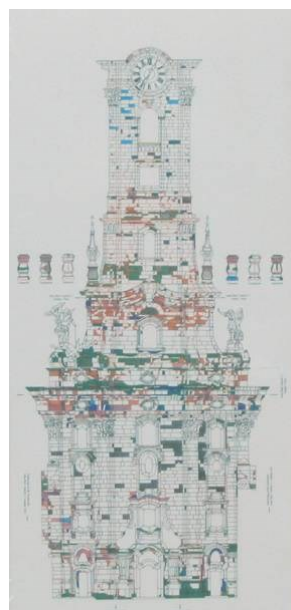
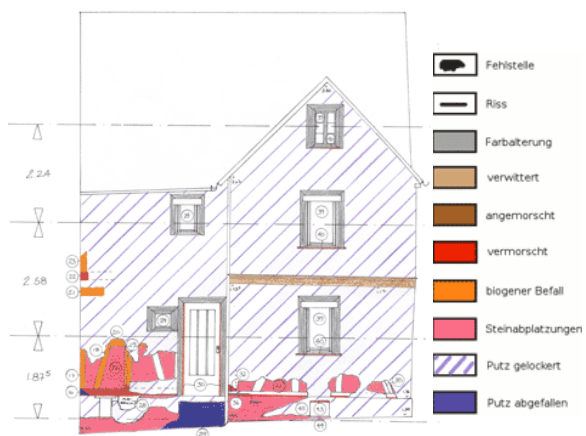
Műemlék

Az épületvizsgálat alapjai: látás – tapintás – hallás – szaglás – ízlelés

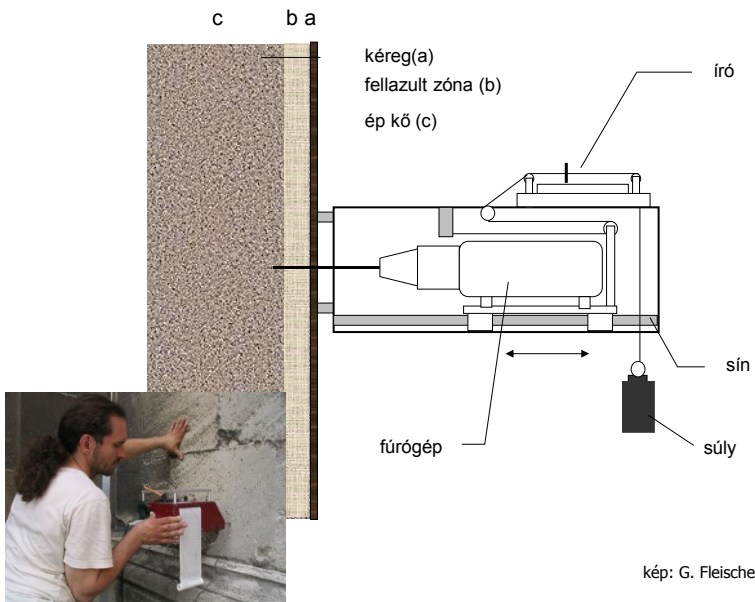

Dokumentáció, felmérés, térképezés

HELYSZÍNI VIZSGÁLATOK

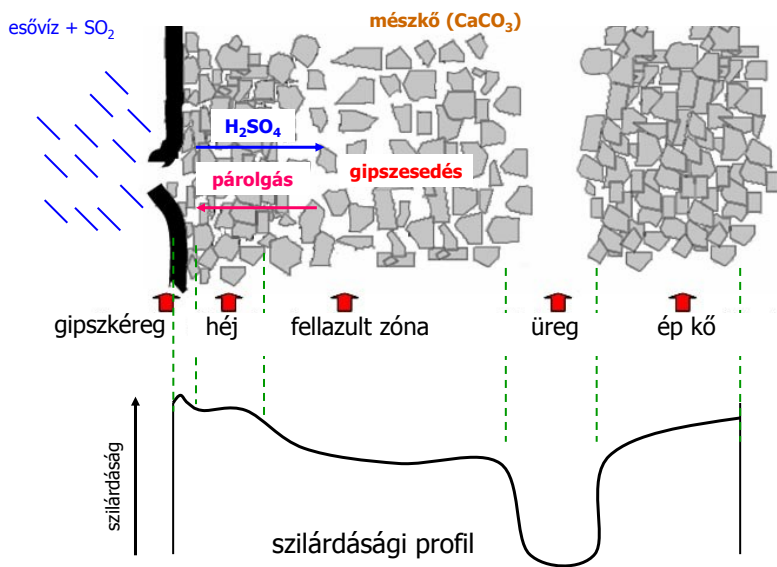
Építőkövek károsodásának helyszíni vizsgálata I. Fúrósár-ellenállás mérése

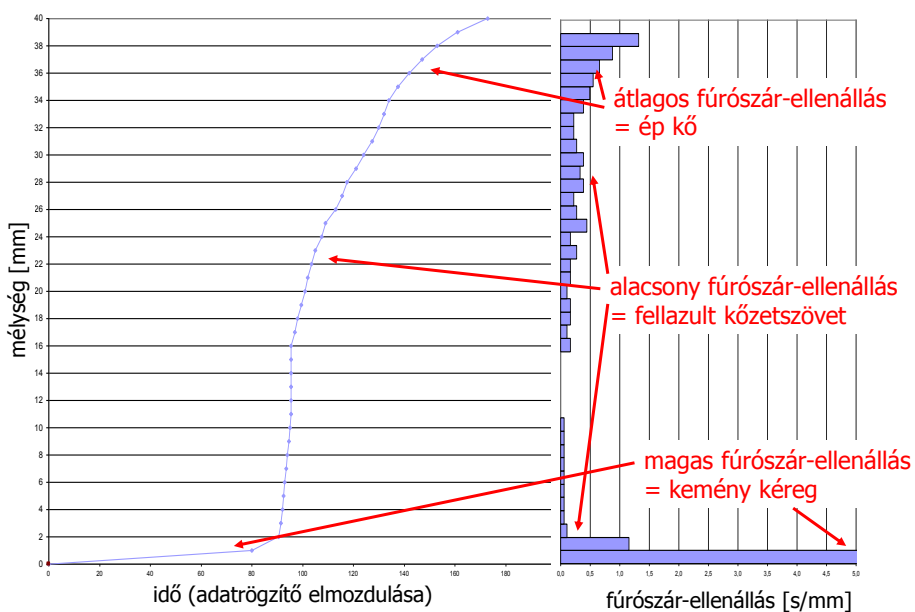

Elméleti szilárdági profil egy mállott, porózus építőkőben

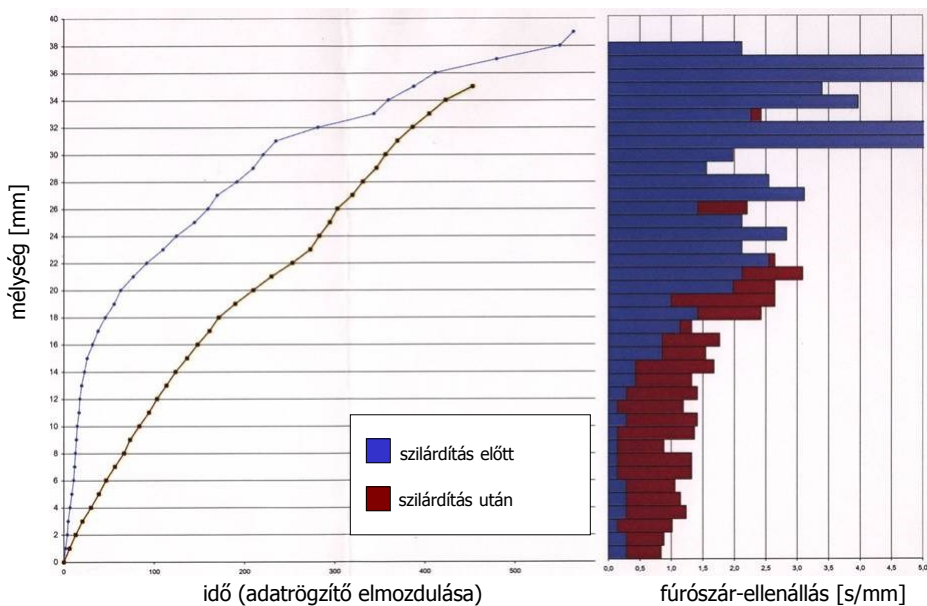
Graphik: G. Hilbert

Építőköben létrejött kéregképződés és szöveti degradáció gipszesedés hatására

ábra: G. Fleischer, OFI

Kőszilárdítás hatékonyságának ellenőrzése

ábra: G. Fleischer, OFI

Építőkövek károsodásának helyszíni vizsgálata II. Ultraszhang-terjedési sebesség mérése

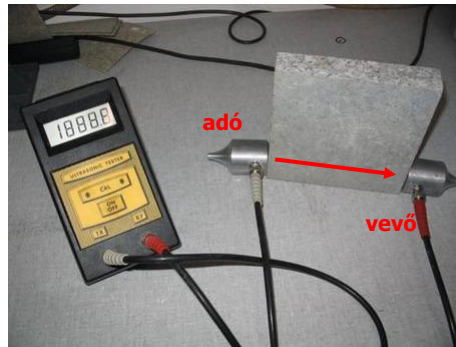
Roncsolásmentes módszer

Ultraszhang impulzusok (20 kHz -250 MHz)
küldése → futási idő detektálása →
ultraszhang terjedési sebessége
kiszámolható

$v = s/t$ [km/s]; s [mm], t [ms]

→ anyagjellemzők (dinamikus e-modulus)

→ károsodások, repedések, stb.

beton: 4,0...5,0 km/s

márvány (ép): 5,4...6,7 km/s,

márvány (mállott): 1,0...3,0 km/s.

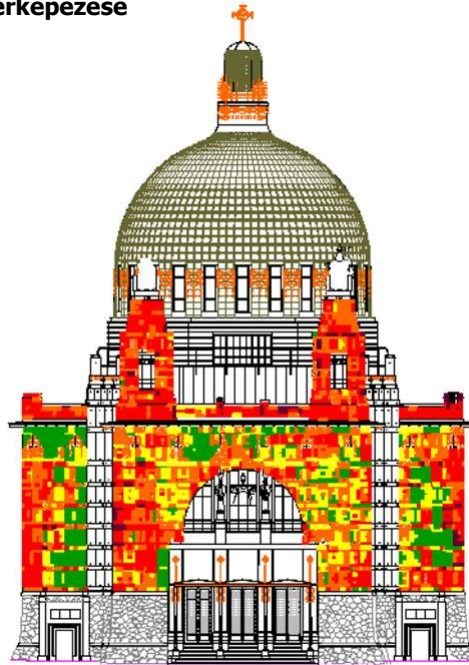
homokkő: 2,0...4,3 km/s

Márványlapok UHT-sebességének térképezése Kirche am Steinhof, Bécs

G. Fleischer, 2002

Nedvességmérés

Vezetőképesség (ellenállás) mérése

Szilárd testek elektromos ellenállása nedvesedés hatására megváltozik:

alacsony anyagnedvesség →
magasabb elektromos ellenállás

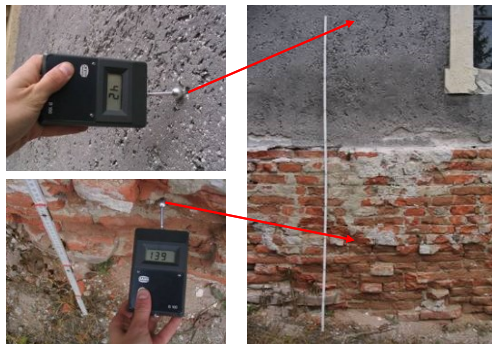
De! az ellenállást egyéb tényezők is befolyásolják (T, sűrűség, sótartalom, összetétel, stb.)

Kapacitív mérés

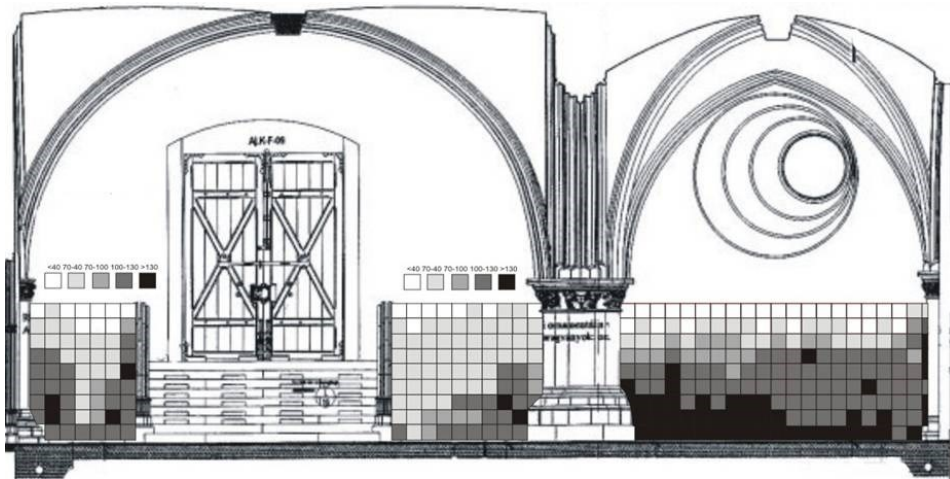
A műszer és a mérendő anyag között létrejövő elektromos mezőnek a nedvesség hatására történő változásait detektálja a műszer (relatív értékek!).

Károsító sók jelenléte itt is befolyásolja a mérési eredményt!

Nedvességeloszlás térképezése a Mátyás templom nyugati falán

Vízfelvő-képesség mérése

Karsten pipa

Víz behatolásának, felvételének meghatározására szolgáló egyszerű műszer.

w-érték (vízfelvételi együttható) is becslhető-átszámítható

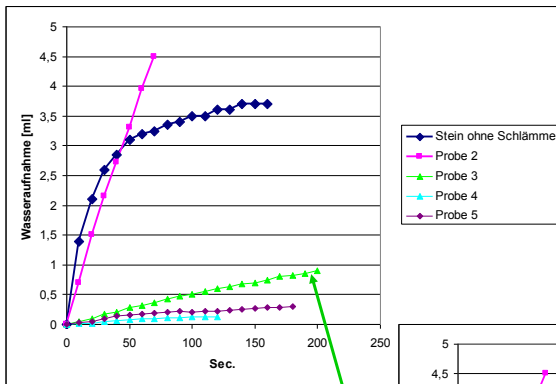
$$w = \frac{m}{A \cdot \sqrt{t}}$$

Alkalmazási területek:

- építőanyagok vízfelvő-képessége
- hidrofób hatás ellenőrzése
- felületi bevonatok ellenőrzése, összehasonlítása

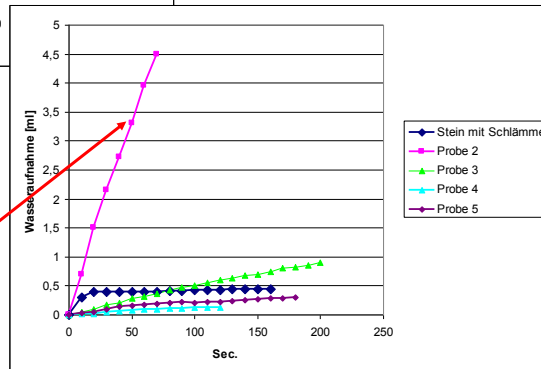

Kőkiegészítő habarcok és a kiegészítendő kő vízfelvételi tulajdonságainak összehasonlítása

alacsony vízfelvő-képesség

magas vízfelvő-képesség

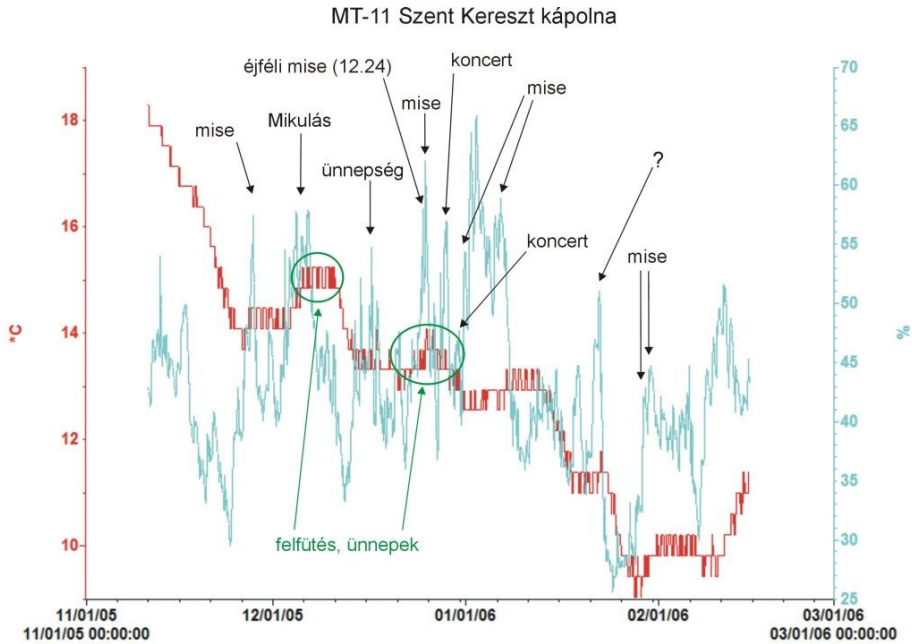
Klíamérés

Folyamatos adatrögzítés kisméretű eszközökkel (logger).

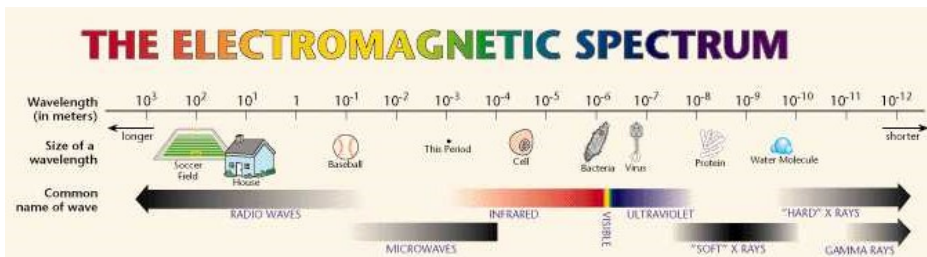
Kül- és beltéri klíma változásainak a mérése (lég-/felületi hőmérséklet, rH, fényerő, stb.)

T és rH értékek mérése a Mátyás templomban (2005.11.10-2006.02.15.)

Termográfia

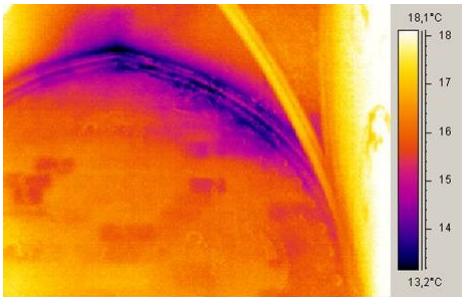

-273 °C felett minden test kibocsát az emberi szem számára láthatatlan hőszugárzást.

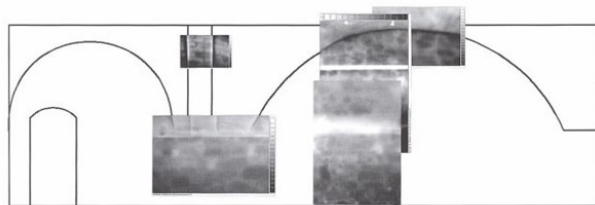
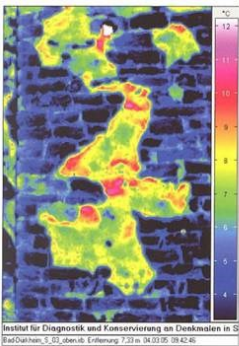
A termográfia a tárgyak felületi hőmérsékletének meghatározására alkalmas leképező eljárás, ahol az egy pontból kiinduló infravörös sugárzás intenzitása szolgáltatja az alapot a hőmérséklet meghatározásához.

Mérési tartomány általában a 8-14 μm hullámhossz tartományban.

Passzív termográfia

Aktív termográfia

Franzen et al, 2011

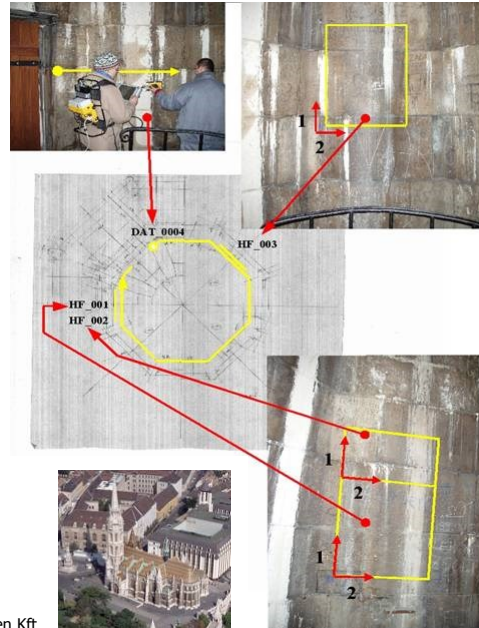
GPR (Ground Penetrating Radar) - Georadar

Egy adó nagyfrekvenciás (1,6 GHz) impulzusokat küld a vizsgálandó médiumba, amelyek részben elnyelődnek, részben visszaverődnek. A visszavert szignált detektálják és időfüggvényként jelenítik meg.

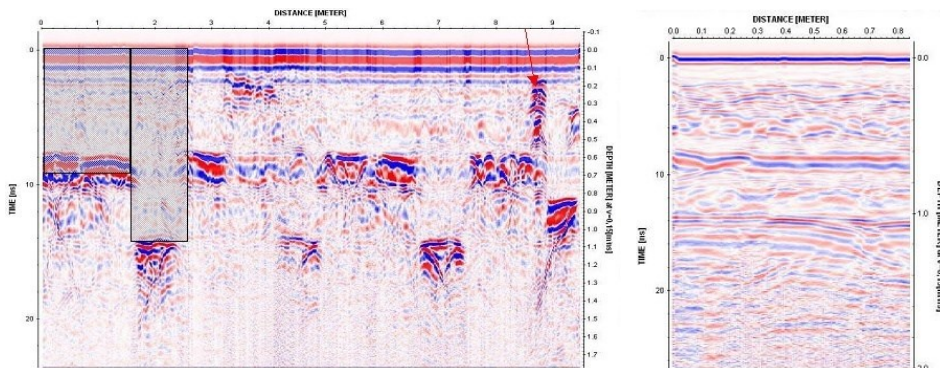
Az intenzitás az anyagok, rétegek, stb. dielektromos tulajdonságainak és vezetőképesség különbségeinek a függvénye.

Minél nagyobb a különbség, annál erősebb reflexió lesz detektálható.

pl. kő-vasalás, kő-üreg, stb.

Képek: Burken Kft

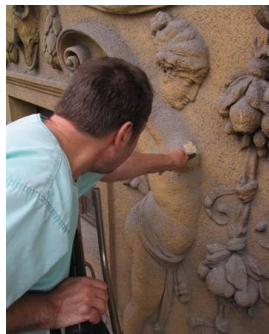

Inhomogén (bal) és homogén (jobb) falazat

Kép: Burken Kft

Mintavételezés

- pontos dokumentáció (leírás, fotó, rajz)
- mintavétel megfelelő helyről
- megfelelő mennyiségű és minőségű minta
- mit szeretnénk megtudni?
(lehetőségek vs. korlátok)

Fénymikroszkópia – polarizációs mikroszkópia

Vékonycsiszolat: átlátszó, 20 – 30 μ m vastag preparátum

Vizsgálatok áteső polarizált fényben. Az egyes ásványi alkotófázisok egyértelműen meghatározhatók optikai tulajdonságuk alapján!

Miért (polarizációs) mikroszkópia?

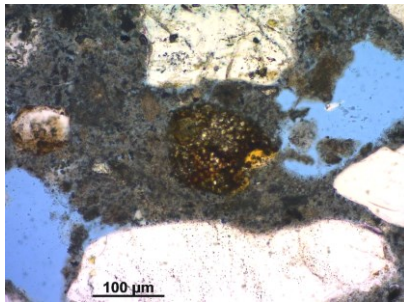
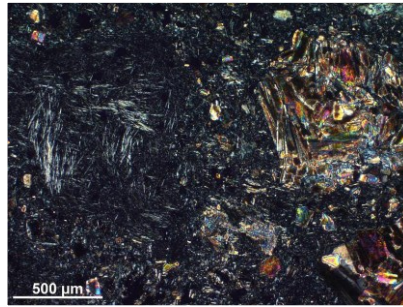
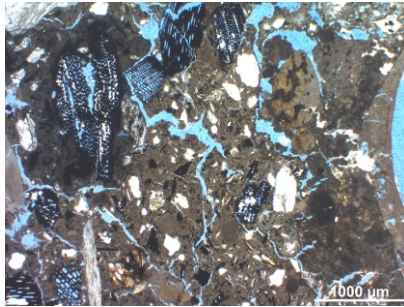
A szöveti-szerkezeti és összetételbeli tulajdonságok egyidejű vizsgálati lehetősége

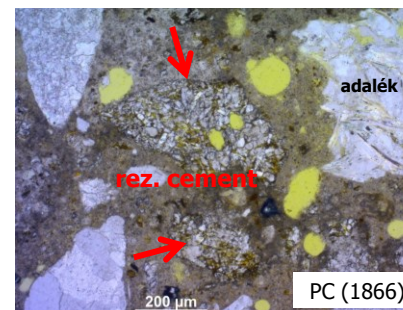
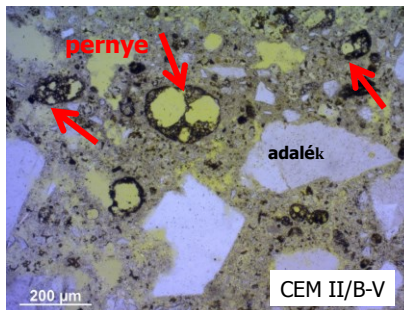
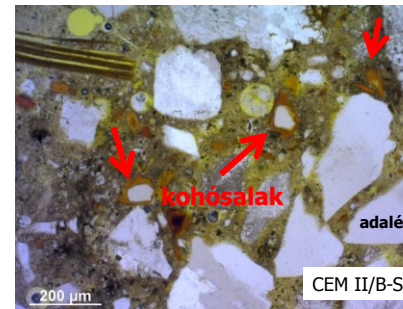
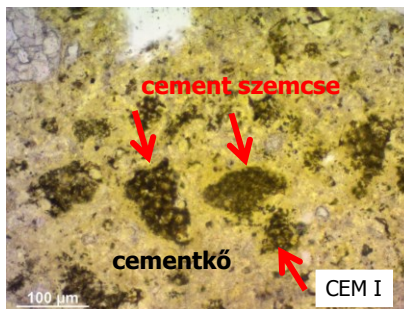
- ásványi fázisok meghatározása (adalékanyag, adalékok, klinker, stb.)
- kötőanyag meghatározása (mész, gipsz, hidraulikus, stb.)
- b/a arány (képanalízis)
- porozitás
- v/c-tényező (POL-UV-mikroszkópia)
- rétegrend, festékrétegek meghatározása
- gyártási technológia
- mállás/szöveti-szerkezeti változások/tartósság (karbonátosodás, gipszesedés, ASR, DEF, stb.)
- „relatív kormeghatározás”
- további nagyműszeres vizsgálatok előkészítése
- költséghatékony

Kötőanyagok polarizációs mikroszkópban: mész, gipsz, NHL, románcement

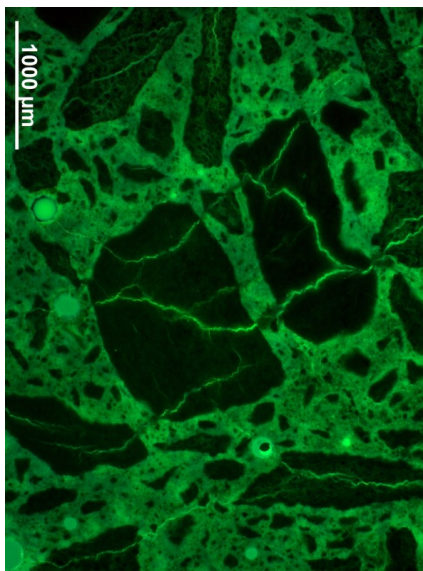
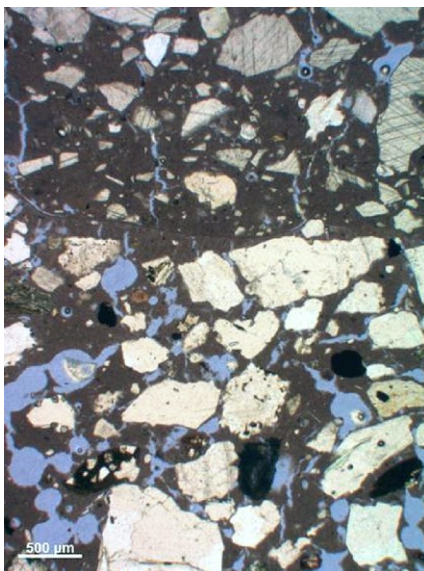

Kötőanyagok polarizációs mikroszkópban: portlandcement

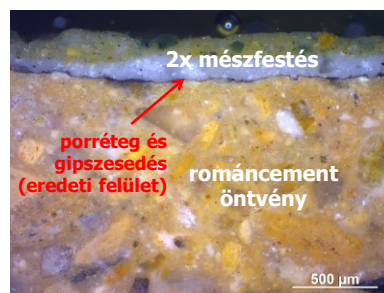
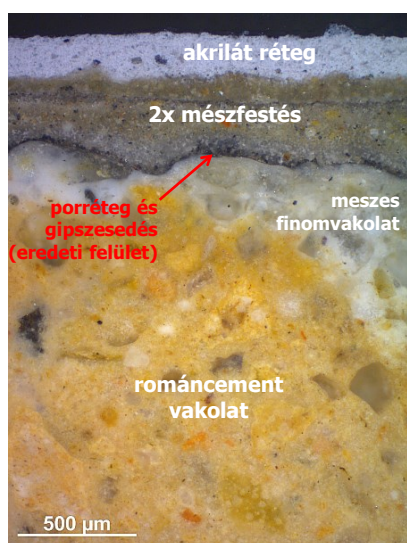

Porozitás, repedések vizsgálata normál és UV-fényben

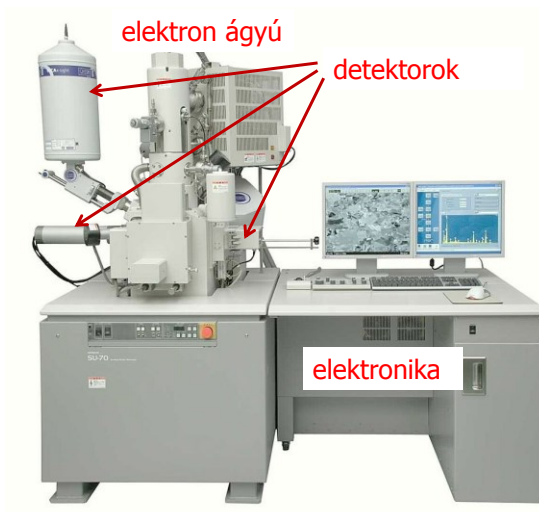

UV-fényben

Homlokzatok eredeti színezése

Pásztázó-elektronmikroszkópia (SEM) energiádiszperzív röntgenanalízissel

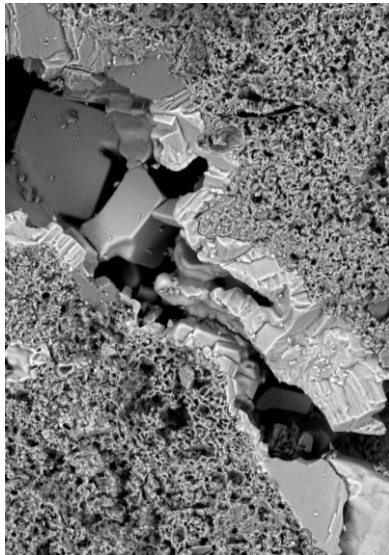
SEM: olyan mikroszkóp, amely elektronok (elektronnyaláb) segítségével alkot képet.

Alkalmazások:

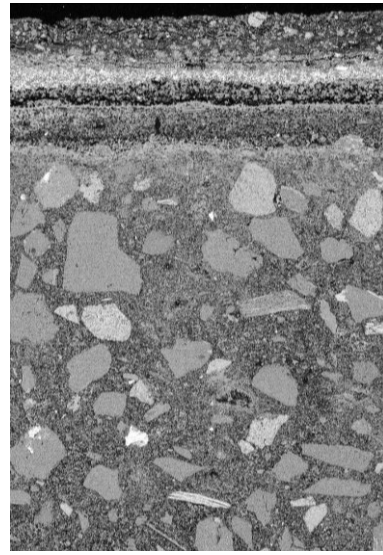
- topográfia
- morfológia
- kémiai összetétel

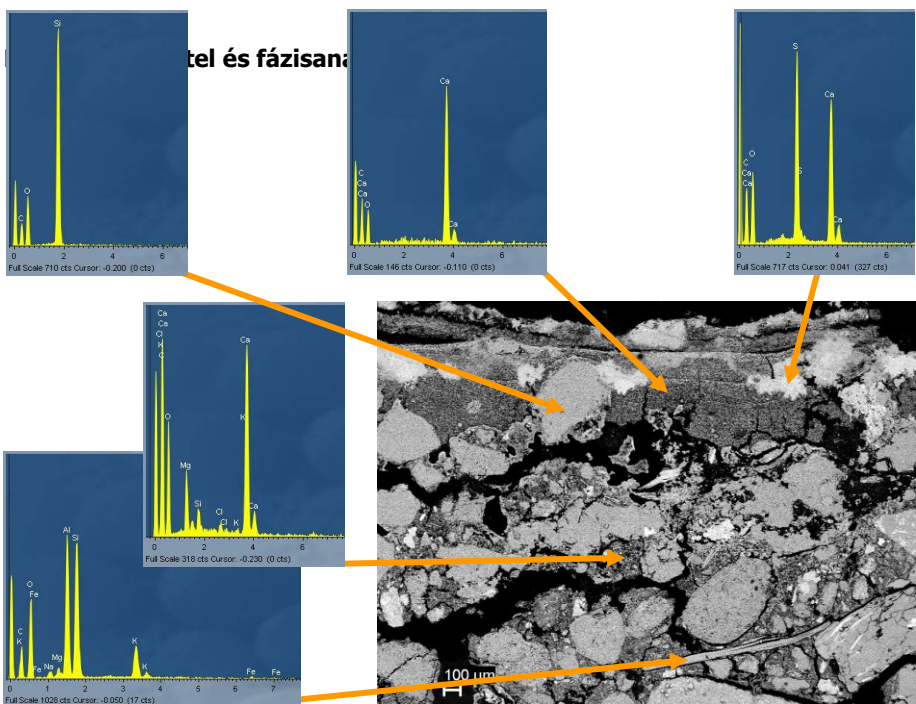
Nagyítás: 50x – 1000000x
Mélységélesség: 4mm – 0,4 μ m
Felbontás: 1-10nm

Törött mintafelület, topográfia (3D)

Polírozott felület, szöveti kép (2D)

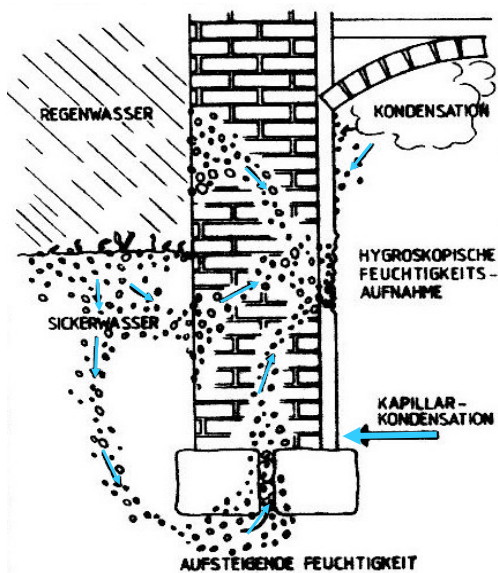

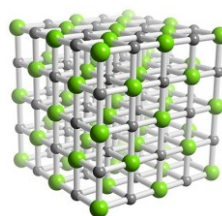
Károsító sók vizsgálata

Rahn & Müller, 2006

A sók olyan ionos kötésű vegyületek, amelyek kristályrácsának felépítésében legalább egy **kation** és egy **anion** vesz részt.

pl. $\text{Na}^+ + \text{Cl}^- = \text{NaCl}$ (halit, kősó)

<u>kationok</u>	<u>anionok</u>
Ca^{2+} Mg^{2+} K^+ Na^+	klorid Cl^- nitrát NO_3^- szulfát SO_4^{2-} karbonát CO_3^{2-}

Falazatokban előforduló leggyakoribb sófajták

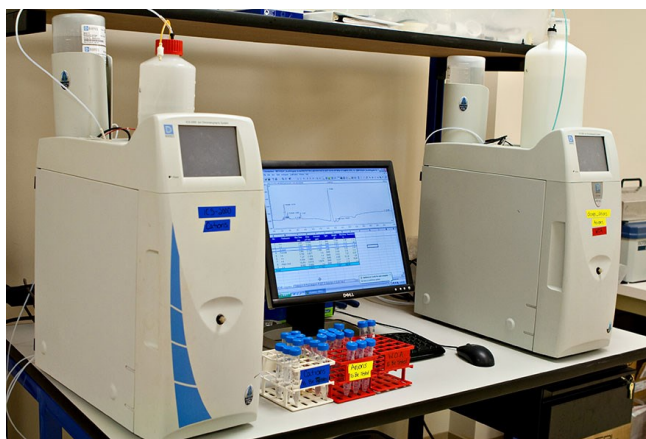
Anionok \ Kationok	Karbonát CO_3^{2-}	Szulfát SO_4^{2-}	Klorid Cl^-	Nitrát NO_3^-
Nátrium Na^+	$\text{Na}_2\text{CO}_3 (x \cdot \text{H}_2\text{O})$ termonátrit (H_2O) szóda ($10 \cdot \text{H}_2\text{O}$)	$\text{Na}_2\text{SO}_4 10 \cdot \text{H}_2\text{O}$ tenardit mirabilit (glaubersó)	NaCl halit (konyhasó)	NaNO_3 Nitratin (nátronsalétrom)
Kálium K^+	K_2CO_3 hamuzsír	K_2SO_4 arcanit	KCl szilvin	KNO_3 kálisalétrom
Magnézium Mg^{2+}	MgCO_3 magnezit hidromagnezit ($4\text{H}_2\text{O}$)	MgSO_4 kieserit (H_2O) hexahidrit ($6 \cdot \text{H}_2\text{O}$) epsomit ($7 \cdot \text{H}_2\text{O}$)	MgCl_2 bischofit	$\text{Mg}(\text{NO}_3)_2$ nitromagnezit
Kalcium Ca^{2+}	CaCO_3 kalcit aragonit vaterit	CaSO_4 gipsz ($2 \cdot \text{H}_2\text{O}$) anhidrit	CaCl_2 antarticit	$\text{Ca}(\text{NO}_3)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ mészsalétrom

Sóanalitika – ionkromatográfia (IC)

Az oldatban lévő kationokat és anionokat egy-egy speciális ioncserélő-gyantával bélelt oszlopon áramoltatják át, ahol az egyes komponensek szétválasztásra kerülnek ->

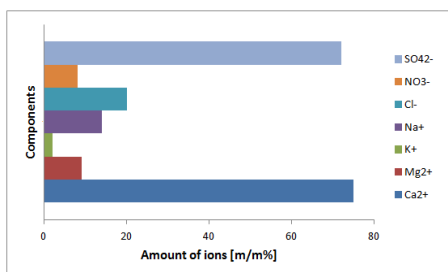
minőségi és mennyiségi analízis

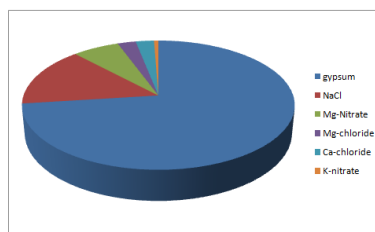
Mérési eredmények interpretálása I. – Oldhatósági sor alapján

Egyes komponensek koncentrációja a mintában ([mg/l] vagy [ppm]):

Na ⁺	K ⁺	Mg ²⁺	Ca ²⁺	Cl ⁻	NO ₃ ⁻	SO ₄ ²⁻
34,1	4,8	10,8	149,7	73,4	46,8	349,8

	só/só _{TOTAL} [m/m%]	só/minta [m/m%]
Gipsz	72,4	2,8
NaCl	14,9	0,6
Mg-nitrát	6,4	0,25
Mg-klorid	2,5	0,1
Ca-klorid	2,5	0,1
K-nitrát	1,2	0,05

Mérési eredmények interpretálása II. – Termodinamikai modell

